

Recenze

**Ernest Hartmann. *Hranice v nás a vo svete. Nový pohľad na svet. 2015. 1. vyd.*
Bratislava: Vydavateľstvo F, 149 s. ISBN 978-80-88952-82-4**

Len prednedávnom vyšla u nás monografia, ktorá svojím obsahom nepochybne prispieva k aktuálne veľmi skloňovanej problematike hraníc. Recenzovaná monografia nesie názov *Hranice v nás a vo svete* s podtitulom *Nový pohľad na svet*. Autorom je renomovaný odborník z oblasti psychiatrie, psychoterapie a problematiky snov – prof. Ernest Hartmann. Je bývalým prezidentom Medzinárodnej asociácie pre výskum snov, profesorom psychiatrie na Tuftovej lekárskej univerzite a riaditeľom Centra pre poruchy spánku v nemocnici v Newton – Wellesley. Jeho publikácia sa k nám dostala z anglického originálu *Boundaries. A new way to look at the World* (2011), ktorú v slovenskom preklade Aleny Piškovej a MUDr. Juraja Piška vydalo v roku 2015 Vydavateľstvo F v Bratislave. Hartmannova monografia na 149 stranách prináša skutočne revolučne nový pohľad na svet z pohľadu jeho teórie hraníc osobnosti.

Po poďakovaní a venovaní autora monografia začína úvodom a celkovým pohľadom na problematiku hraníc. Hartmann hovorí, že „hranice sú všade, či už vnímame svet vonku alebo svoj vnútorný svet, vidíme určité oblasti, témy alebo entity a vidíme aj hranice medzi nimi“ (s. 1). V druhej kapitole s názvom „Čiernobieli“ ľudia a ľudia „šedých odtieňov“: hranice v mysli ako rozmer osobnosti, popisuje koncepciu hraníc v mysli a dichotomicky vymedzuje pevné a tenké hranice. Následne uvádza v prehľade celkovo 17 typov hraníc, pričom niektoré majú aj svoje jednotlivé podtypy (s. 8). V tejto časti tiež stručne spomína niektorých predchodcov koncepcie hraníc (napr. James, Freud, Lewin, Federn, Anzieu, Landis a iní). Podrobnejšie sa venuje dotazníku hraníc – BQ, kladie si otázku – kto má pevné a kto tenké hranice a popisuje jednotlivé oblasti, ktoré zachytáva BQ dotazník. Venuje sa tiež iným metódam merania osobnosti vo vzťahu k dotazníku BQ. V tretej kapitole sa venuje zmenám v hraniciach a popisuje kontinuum psychického fungovania siahajúce od sústredeného bdenia k snivaniu (bližšie ho popisuje tiež v publikácii *Sny. Podstata a funkcie snivania*, ktorá vyšla v roku 2013 vo Vydavateľstve F v slovenskom preklade). V štvrtej kapitole popisuje zmeny v hraniciach, ktoré podľa neho fungujú na princípe améby. Uvádza, že „hranice osobnosti sa počas dňa do istej miery menia, podľa toho, akou formou duševnej aktivity sa zaoberáme“ (s. 31). Hartmann podporuje svoje tvrdenia vlastným výskumom, ale tiež mnohými ďalšími výskumami, na ktoré sa odvoláva. Veľmi stručná piata kapitola popisuje vzájomný vzťah a pôsobenie emócií a hraníc. Ďalej sa venuje z ontogenetického vývoju hraníc u detí počas celého života, pričom sa vyjadruje k témam ako morálny vývin, repetičné zmeny v hraniciach, vývin hraníc v neskorších obdobiach života, ako aj problémy vo vývine hraníc. Siedma kapitola nesie metaforický názov „*My – láska, priateľstvo & psychoterapia: hranice vo vzťahoch*“. Hartmann sa tu venuje práve sociálnej, resp. interpersonálnej a vzťahovej perspektíve hraníc – hranice „MY“ a dáva do súvisu psychoterapiu, priateľstvo a lásku. V ôsmej kapitole sa autor pýta *Kto som? Jednotlivec, skupina, národ*, kde len veľmi stručne

naznačuje pomerne široké témy, ktoré presahujú hranice viacerých vedných disciplín. V ďalšej kapitole pristupuje k dôležitým témam ako je náboženstvo a duchovnosť, ktoré taktiež dáva do súvisu jeho koncepcie hraníc osobnosti. Desiata kapitola s názvom *Etika, spoločnosť a zákony* ukazuje, ako sa môžeme na koncepciu tenkých a pevných hraníc pozerat' cez optiku etiky – „povahy dobra“ (s. 63). Popisuje tiež spoločnosť, spoločenský systém a zákony a ich súvislosti s hranicami osobnosti človeka. Dostáva sa ešte ďalej, keď prechádza k filozofii. V jedenástej kapitole s názvom *Hranice a duchovný svet: filozofia, veda, umenie a jazyk*, popisuje hranice v kontexte filozofie, vedeckého bádania, umenia a estetiky, respektíve lingvistiky. Hartmann tak prechádza „od života v našej myšli k praktickým otázkam nášho života“ (s. 79), keď sa v dvanástej kapitole venuje dvom druhom mieru – mier na princípoch tenkých a pevných hraníc, kde v niektorých myšlienkach trochu „provokatívne“ demonštruje koncepciu hraníc v aktuálnom spoločensko-politickom dianí vo svete. Trinásta kapitola s názvom *Majú hranice vzťah k somatickým a psychickým chorobám?*, pojednáva vo hraniciach v kontexte psychosomatiky. Autor tak uvádza psychické a somatické choroby a stavy, vo vzťahu k tenkým a pevným hraniciam. Od somatiky prechádza k biológii a neurobiológii, keď sa v ďalšej časti venuje hraniciam v mozgu a biológii hraníc. Posledná pätnásta kapitola s názvom *Implikácie: hranice v nás a vo svete*, je akýmsi záverečným zhrnutím s apelom autora na dôležitosť uvedomenia si významu vlastných hraníc. Snaží sa tak primäť čitateľa k akejsi implikácii koncepcie tenkých a pevných hraníc do jeho systému uvažovania a myslenia.

Monografia je ďalej obohatená dodatkami – prílohami, ako napr. Dotazník hraníc - BQ aj s hodnotiacim kľúčom v plnej i skrátenej slovenskej forme. Poslednou prílohou je pomerne rozsiahly text pôvodného Hartmannovho príspevku z roku 1997, ktorý vyšiel v časopise *British Journal of Guidance & Counselling* a nesie názov *Koncepcia hraníc v poradenstve a psychoterapii* (s. 113 – 131). Hartmann popisuje v tejto časti hranice ako rozmer osobnosti, rekapituluje niektoré otázky, ktorých sa dotkol v úvodných kapitolách monografie, ale tiež otvára dôležité témy v poradenstve a psychoterapii, ako napr. popis a špecifiká klientov s tenkými a pevnými hranicami (obohatené o konkrétne prípady z praxe), hranice pri terapii a ich prekročenie, resp. hranice terapeuta a klienta.

O kvalite a bohatosti Hartmannovej publikácie svedčí aj celkové množstvo zdrojov, na ktoré sa odvoláva a množstvo výskumov, ktorých výsledky uvádza do diskusie so svojimi zisteniami. Fundovaný odborník na poli psychiatrie, psychoterapie a výskumu snov tak prináša veľmi zaujímavý, avšak vedecky podložený pohľad na problematiku hraníc v nás a vo svete.).

Peter Kusý

Alojz Ritomský. *Metodológia projektovania psychologického výskumu*. 2016. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 179 s. ISBN 978-80-7380-601-9

Posuzovanou knihu napsal známý slovenský odborník, který se o metodologické otázky psychologického výzkumu intenzivně a plodně zajímá již dlouhou dobu. Věnuje se zde problematice relevantní pro ty, kteří se chtějí seriózně zabývat realizací vědeckého výzkumu v psychologii a konec konců i v dalších vědách o člověku. Kniha obsahuje řadu zajímavých informací i podnětů k zamyšlení či dalšímu studiu. Autor se hlásí k těm badatelům, kteří v dnešní situaci dynamického rozvoje výzkumných metod (jenž se mimo jiné vyznačuje i důrazem na jejich kvalitu), považují za perspektivnější spíše komplementární než kompetiční pojetí psychologických metod. Přidržíme-li se rozdělení procesu výzkumu na část přípravnou a realizační je kniha zřejmě zaměřena zejména na fázi výzkumné přípravy. Autor se přitom sice orientuje více na uplatňování kvantitativního metodologického přístupu, nicméně zásadně neopomíjí ani kvalitativní a smíšenou metodologii, o nichž se stručně zmiňuje tam, kde je to potřebné.

Text je koncepčně rozvržen do dvou větších číslovaných bloků/kapitol, dále členěných na několik podkapitol. Součástí knihy je také předmluva, závěr, rejstříky, anglické resumé a poměrně rozsáhlý přehled použité odborné literatury, v němž nechybí ani četné zdroje domácí proveniencce nebo texty přeložené do češtiny či slovenštiny. Zajímavé informace o společenskovedním výzkumu zaměřeném na problematiku veřejného mínění přináší příloha.

V první hlavní kapitole pojmenované „Psychologické poznávanie a psychologická prax“ jsou připomenuty všeobecné otázky a předpoklady vědeckého výzkumu v psychologických vědách, realizovaného v empirické a teoretické rovině s ohledem na možné vztahy teorie (akademická věda) a společenské praxe. Jsou zde vymezeny základní souvislosti a vztahy teoretických a empirických konstruktů (např. vědecká fakta a vědecké teorie, praktická teorie, proporce teorie a empirie v základním vědeckém výzkumu), uvedeny základní fáze akademického výzkumu, typy a strategie výzkumu, charakteristiky praktického výzkumu a všeobecné rámce práce praktického vědce. Pozornost je také věnována aktuálnímu přístupu zdůrazňujícímu nutnost podložení poznatků adekvátními důkazy (evidence based practice) pro jejich praktické využití.

Ve druhé kapitole nazvané „Kvantitatívny psychologický výskum“ je systematicky sledována problematika přípravy, realizace a zpracování empirického výzkumu včetně zásad, náležitostí a postupu zpracování závěrečných výzkumných zpráv. Je zde vysvětlena a na příkladech přiblížena struktura výzkumného projektu zpracovaného ve formátu IMRAD (úvod, metody, výsledky, diskuse), upřesněny vztahy pojmů objekt, předmět výzkumu a výzkumný problém, objasněny vztahy mezi proměnnými a metodami řešení. Přiblíženy jsou rovněž některé možnosti zpracování psychologických dat pomocí statistického software.

Celý text knihy je napsán celkem srozumitelným jazykem a je přehledně logicky strukturovaný, takže umožňuje doplnit a prohloubit poznatky čtenářů s různou úrovní metodologických znalostí. Autor se poměrně důkladně zabývá nejen celou řadou relevantních teoretických i praktických otázek koncipování a následné realizace vědeckého psychologického výzkumu, ale i adekvátními způsoby referování o něm (což ocení zejména studenti a potenciální autoři výzkumných zpráv). Neomezuje se pouze na představení problémů (např. nevyváženost teoretické a empirické části výzkumných zpráv), ale nabízí i

možnosti jejich řešení. Množství informací didakticky zpracovaných v jednom titulu může být účelně využito studenty, odborníky i širší veřejností (např. ke zpřesnění představy o psychologickém, potažmo společenskovědním vědeckém výzkumu).

Karel Paulík
